

THREE DIMENSIONS OF THE AESTHETIC EXPERIENCE

Lorena-Valeria STUPARU

Institute of Political Sciences and International Relations of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: In the first part of this study I intend to show what aesthetic "contemplation" means (associated with the notions of concentration and attention towards the aesthetic object), i.e. an act which paradoxically represents a fundamental characteristic of this kind of intuitive experience. The second part of the study aims to show the connection between the intensity of aesthetic experience and the liberty based on the aesthetic principle of democratization of taste.

Keywords : aesthetic experience, concentrated contemplation, emotion, taste, liberty

1. Contemplația concentrată și intuiția ideii

În cele ce urmează voi încerca să arăt ce înseamnă din punct de vedere estetic „contemplația“ (asociată cu noțiunile de concentrare și atenție în direcția obiectului estetic), act în care în mod paradoxal se regăsește o caracteristică fundamentală a acestui tip de experiență prin excelență intuitiv.

Atunci când afirmă că trăirea estetică „e pur și simplu contemplație“, Schopenhauer nu face altceva decât să formuleze în mod explicit un punct de vedere (al atitudinii „privitorului“) prezent în istoria filosofică a esteticii începând cu Pitagora, trecând prin Aristotel și Toma din Aquino spre vârsta modernă a esteticii ca disciplină autonomă. Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea frumosul fusese principala noțiune a esteticii, în a doua jumătate a aceluiași secol „trăirea estetică (sau cunoașterea, sau experiența estetică, după cum sună sinonimele ei) s-a situat pe primul plan al gândirii estetice cu mai multă vigoare decât în secolul luminilor“ (1, p. 151). Explicația se află în constatarea teoretică a faptului că în timp ce obiectele frumoase sunt mult prea diverse pentru a le descoperi trăsături comune și a formula o teorie generală a frumosului, „se pot găsi trăsături comune ale sentimentelor pe care le trăim în fața obiectelor frumoase; altfel spus: trăsăturile comune ale trăirilor estetice“ (1, p. 151).

Pornind de la această ipoteză, teoria cea mai simplă ar fi aceea potrivit căreia „trăirea estetică e aceea care, în felul său, nu generează alte trăiri“ (W. Wundt, G.T. Fechner, J. Cohn). Dacă teoria hedonistă vedea în trăirea estetică un sentiment de plăcere (după G. Santayana „frumosul e doar plăcerea obiectivată“), teoriile cognitive susțin că trăirea estetică e un fel de cunoaștere, iar reprezentantul ei cel mai de seamă B. Croce (alături de K. Fiedler) considera trăirea estetică drept o „intuiție“, o „sinteză spirituală“, „o iluminare a cugetului, o formulă exactă, foarte potrivită pentru definirea unui fenomen“ (1, pp. 452–454). Altfel spus, trăirea estetică ar avea valoare integrativă (Tudor Vianu, 2). Contrariul teoriei cognitive este iluzionismul, cu mai multe variante, afirmând în esență îndepărtarea de realitate, tendința

către lumea amăgirilor, a aparențelor imaginației proprii trăirii estetice (Lange; E. von Hartmann, A. Meinong). Teoria naturii active a trăirilor estetice, intropatia, avându-i ca reprezentanți pe Herder, Novalis (precursori), Vischer, Lotze și dezvoltată de Th. Lipps, susține teza că „trăirea estetică își atinge scopul numai atunci când își transpune propria sa acțiune asupra obiectului, atribuindu-i astfel însușirile estetice pe care obiectul în sine nu le posedă” (1, p. 456). Altfel spus, subiectul îi împrumută obiectului propriile-i forțe contemplative.

Opusă intropatiei este teoria contemplației care susține că trăirea estetică este „o trăire specifică privitorului, suscitată prin actul concentrării și supunerii *pasive* (s.a.) față de obiect” (1, p. 457), avându-i drept reprezentanți principali pe O. Külpe, J. Segal, H. Siebeck. Ca percepție de un gen aparte, ca „atitudine contrară celei obișnuite, care, fiind subordonată vieții practice, sesizează din câmpul vizual și auditiv numai acele elemente care în momentul dat sunt importante sau necesare“, contemplarea este deplină, pasivă, concentrată, „se cufundă în obiect, se împlinește cu el, devine oglinda obiectului” (Schopenhauer) (1, p. 458).

Momentul „contemplării concentrate” este surprins și de Roman Ingarden în analiza trăirii estetice, dar aici contemplarea are un caracter activ: „Trăirea estetică constituie o fază de viață foarte activă, în care numai în anumite momente intervine receptarea pasivă” (3, p. 287). Aceasta debutează prin apariția unei calități deosebite pe fundalul unui obiect perceput sau imaginat, calitate a lucrului sau a procesului care nu-l lasă indiferent pe subiectul trăirii și „formează un întreg desprins din cursul firesc al vieții cotidiene” (3, p. 288), integrându-se ulterior în totalitatea vieții noastre. Această emoție estetică prealabilă „nu are nimic comun cu așa-numita «plăcere»”, iar „faza legată de ea nemijlocit constă în contemplarea concentrată și activă a calității care la început doar ne-a emoționat” (3, p. 289). Elementele trăirii estetice sunt, după Roman Ingarden, de natură emoțională (desfătarea), activ creatoare (crearea obiectului estetic, ca întreg structurat calitativ) și receptoare („primirea concretă a produselor calitative constituie și confirmarea modului propriu de a fi al obiectului estetic”). După același autor există o deplină conlucrare între subiectul și obiectul trăirii, un fel de întâmpinare reciprocă, am putea spune: „Nu faptul concret, ci «cum» și «ce» adică produsul pur calitativ este acel ceva la a cărui constituire duce trăirea estetică și spre a cărui receptare ca obiect estetic este orientat subiectul trăirii” (3, p. 289).

Autori actuali reiau tema contemplației concentrate, cu un accent aparte asupra dimensiunii senzoriale a acestui act și a atenției pe care o implică. Considerând percepția drept momentul definitoriu al experienței estetice, Colin Leath împărtășește o teorie estetică care gravitează în jurul a două idei: „În primul rând, orice experiență poate fi numită experiență estetică; în al doilea rând, calitatea de experiență estetică poate fi determinată prin intensitatea și durata de concentrare a unui individ asupra experienței”. Prima idee se bazează pe faptul că „orice experiență este și percepție”, iar percepțiile noastre cele mai concentrate au întotdeauna o „calitate estetică”. Potrivit lui Leath, „experiența estetică nu este caracterizată de distanță, dezinteres, sau de frumusețe, așa cum unii esteticieni au presupus, ci de o concentrare originală, proprie organismului, făcându-l să perceapă mediul cu o percepție sporită, mai vie” (4). El ajunge la concluzia că experiența estetică pozitivă înseamnă o formă de concentrare care exclude orice altă dorință, iar concentrarea asupra unui anumit aspect reprezintă caracteristica universală a experienței estetice. O altă observație utilă

pentru subiectul nostru constă în aceea că lucrurile care ne atrag atenția și implică această concentrarea estetică presupun totodată și o nouă dimensiune a realității. Astfel, în ciuda rezervelor lui Colin Leath față de ideea kantiană a „dezinteresului” propriu experienței estetice, aceasta, pornind de la facultatea umană a unei percepții concentrate îndeplinește calitatea experienței estetice de „finalitate fără scop”.

Discutând elementele experienței artei, Dewitt H. Parker folosește termenii „emoție” și „sentiment” în același sens. Dar, departe de a reduce experiența estetică, precum Colin Leath la sentimentul pozitiv de plăcere (ale cărui cauze sunt mai curând fiziologice, decât contemplative) și la concentrația asupra acestei plăceri, Parker stabilește cu această ocazie distincția între experiența estetică ce rezultă din creația artistică și experiența estetică a receptorului de artă: „Opera de artă este în primul rând o expresie a personalității artistului și, în al doilea rând, scopul său este de a oferi un mediu comun de exprimare pentru experiența tuturor oamenilor” (5). Astfel, experiența estetică este vehiculată prin intermediul unui suport material care induce o anumită stare emoțională: „Într-o pictură, de exemplu, există culori; într-o bucată de muzicale, tonuri; într-un poem, cuvinte-sunete. Acestui material, pe de altă parte, îi sunt atașate sentimente vagi”. Mai departe teoreticianul definește experiența estetică drept rezultat al funcției artistice a simbolului de a reprezenta lucruri care nu pot fi observate de percepția comună: „Culorile unui tablou sunt interesante nu numai pentru culorile frumoase, ci ca simboluri ale unui peisaj; cuvintele pline de farmec ale unei balade ne stimulează nu doar prin muzica lor, dar și datorită unor acțiuni sau evenimente pe care le aduc în minte. Acest lucru implică, psihologic vorbind, că anumite idei – ale copacilor și ale norilor în pictura, ale barbaților și faptelor acestora din poem - sunt asociate cu elementele senzoriale și constituie semnificația lor” (5).

Cu o afirmație precum „senzație este datul experienței estetice” Parker ilustrează radicalismul estetic, în timp ce susținând că „puterea sa de a exprima depinde un proces suplimentar prin care se leagă gândurile cu sentimentele” el se situează în aria esteticii reflexive.

Dincolo de artificialitatea gândirii reflexive, potrivit lui Parker există două caracteristici ale sentimentului estetic în relația sa cu senzațiile și ideile care trebuie luate în considerare în orice explicație, și anume „obiectivarea în ele și universalitatea acestei conexiuni” (5).

Într-un studiu semnat de Slobodan Markovic, experiența estetică este definită drept „o experiență diferită calitativ de orice experiență de zi cu zi și similară cu alte state excepționale ale minții” (6). Potrivit lui Markovic, caracteristicile prin excelență ale experienței estetice sunt: „fascinația având un obiect estetic (concentrație emoțională și atenție intensă), evaluarea realității simbolice a obiectului (angajament cognitiv ridicat) și un puternic sentiment de unitate cu obiectul fascinației estetice”. Acest autor propune un model care conține două niveluri paralele de prelucrare a informației estetice: primul nivel implică două sub-niveluri narrative, adică povestea (tema) și simbolismul (semnificațiile profunde); la rândul său, al doilea nivel implică tot două sub-niveluri, și anume „asociații perceptuale (semnificații implicite ale caracteristicilor fizice ale obiectului) și detectarea regularităților compoziționale”. Markovic consideră că aceste două sub-niveluri „sunt hotărâtoare pentru

experiența estetică“ pentru că necesită „anumite dispoziții specifice cognitive ale personalității, precum expertiza, gândirea creativă și deschiderea spre experiență“. Dacă o experiență estetică poate fi identificată în cadrul proceselor creative ce apar în artă, știință și joc, „emoția estetică poate fi definită ca o evaluare afectivă a simbolismului operei sau drept detectare a regularităților compoziționale“ (6). Acest autor susține, pe baza observațiilor și analizelor detaliate că „în timpul experienței estetice persoanele sunt în stare de intensă implicare și atenție” tocmai datorită puternicei concentrări asupra și fascinației exercitate de obiectul estetic. Mai mult „ei își pierd conștiința de sine, conștiința mediului înconjurător, precum și simțul timpului“ (6). Această caracteristică a experienței estetice (faptul de a scăpa din timpul fizic și într-un anumit sens de a „suspenda“ datele propriei conștiințe și cele ale lumii înconjurătoare) este similară cu cea aflată în „concentrare“ de Colin Leath. În plus, o altă caracteristică se referă la domeniul cognitiv- acesta fiind semantic, simbolic și imaginativ un aspect al experienței estetice, alături de caracteristica afectivă a acesteia.

Toate teoriile enumerate surprind câte un aspect al adevărului trăirii estetice, dar definiția cea mai adecvată pare aceea în care intră elementul contemplației.

În acest sens, emoția care însoțește contemplația estetică se datorează revelației unei idei percepute în mod sensibil, prin mijlocirea simțurilor. În ceea ce privește aspectul contemplativ, Adrian Maniu arăta că „emoția estetică se datorește pătrunderii în conștiință a sentimentului creatural”. Cât privește latura creatoare, „experiența estetică determină în conștiință precis aceeași atitudine pe care a realizat-o Creatorul în momentul creației. O poziție care face posibilă asimilarea unor energii, să le spunem vitale” (*Cuvântul*, 1927).

Putem vorbi despre diferența dintre experiența estetică și experiența religioasă, ca diferență dintre magic și mistic, dintre iluzie și realitate? Căci imaginația obligatorie pentru realizarea unei experiențe estetice ține într-un fel de magie, dar nu de cea magie care își propune să îl păcălească pe privitor. Ci tot așa cum magicianul creează iluzia realității, imagicianul, adică artistul creează la rândul lui iluzia unei lumi adevărate.

Nikolai Berdiaev vorbea despre o „religie a estetismului” proprie simbolistilor, care își propunea transmutarea existenței în artă (a trăi „frumos“, frumusețea fiind unu numai țelul artei, dar și al vieții). Dar această dorință este însoțită de căutări și chinuri „mai mărețe” decât realizările artei: „Catastrofismul creator al simbolistilor autentici trebuie să ajungă la negarea sacrificială a artei, dar prin artă, și în interiorul artei înseși” (7, p. 280).

2. Democratizarea gustului

Un exemplu paradigmatic în acest sens este viața lui Jean Arthur Rimbaud care a renunțat la literatură, fiind totuși „canonizat” ca un sfânt al literaturii: „Dacă nu s-ar ivi din când în când câte un Rimbaud, care să scuture conștiințele, omul ar putea dormi în sfârșit fără grijă. Dar vine — și iată că brusc se produce un decalaj; conceptele cele mai onorabile se fărâmițează, valorile cele mai stabile se prăbușesc. Totul trebuie luat de la capăt. Arta începe să aibă iz de incendiu, de scaun electric; ea ne apare dintr-o dată ca un lucru înspăimântător, ca lucrul înspăimântător prin excelență. Pune sub semnul întrebării până și persoana poetului, îi pipăie rezistențele; îi încearcă puterea de îndurare; nu mai e lucrarea neprimejdioasă a unei muze delicate și sterpe, ci acțiunea unei voințe absurde și carnivore” (8, p. 460).

Poate egal îndreptățită este imaginea acrobatului care nu mai poate merge cu siguranța pământului sub tălpi (fie din plictiseală, fie pentru că nu-și mai permite), cucerindu-și printr-o periculoasă echilibristică fiecare milimetru al traiectoriei care singura îi dă puterea de înălțare (poetul cu tălpi de vânt își va străbate ținuturile imaginare atâta timp cât acestea nu vor fi preferate realului cel mai arid și la propriu și la figurat) : „(...) Spiritul lui se situează și încă într-un chip înspăimântător, în însuși miezul tuturor spaimelor noastre; poate e singurul care cere ceva ce nu e în stare nimeni să-i acorde” (8, p. 442).

El va ști foarte bine aceasta. Prin metoda vizionarului își propusese să ajungă la necunoscut; necunoscutul nu are corespondent fictiv, nereal, el are mai degrabă semnificația numenului, și în consecință vizionarismul ar fi devenit mijlocul de a pătrunde în realitatea absolută, dacă Rimbaud însuși nu ar fi renunțat la practicarea lui: „m-am prefăcut într-o operă fabuloasă: mi-am dat seama că toate fapăturile au o fericire a lor dinainte hărăzită; acțiunea nu înseamnă viață, ci un anume chip de a cheltui o putere oarecare, o enervare (...) mi se părea că fiecărei ființe alte vieți i se cuvin de drept. Domnul acesta nu știe ce face; este un înger. Familia aceasta este o liotă de câini. De față cu mai mulți inși, vorbeam cu glas tare cu una din clipele trăite în celelate vieți ale lor. Astfel am ajuns să mă îndrăgostesc de un porc” (9, pp. 156–157).

Comparându-l pe Rimbaud cu Mallarmé, A. Thibaudet, pentru a spulbera ideea că cei doi poeți corespund unor mistificări, declară că prin Mallarmé luăm contact cu poezia la extremitatea sa cea mai fină, cea mai logică, cu poezia pură care l-a avut ca urmaș pe Valéry. Poezia lui Rimbaud este aceea în care se dezlănțuie forțele visului. Urmașul său este Claudel. Locul lui Mallarmé este acela al omului care a citit toate cărțile dar a cărui carne este tristă („La chair est triste, hélas! Et j'ai lu tous les livres”). Locul lui Rimbaud pare a fi al celui care ar fi putut scrie toate cărțile, dar care, ajuns la limitele propriei literaturi n-a mai scris. Rimbaud era un drumeț pentru care viața autentică însemna a merge. A parcurs pe picioare o mare parte din Europa și din Africa. Alieniștii au descris și clasificat de mult timp acest gen de nebunie ambulatorie care este ca și celalte, dezvoltarea anormală a unei tendințe naturale.

Din grupul „poeților blestemați“, este de părere George Hanganu (10) figura lui Rimbaud se detașează ca fiind cea mai tragică dintre toate. Acest copil de geniu („enfant de génie“) care poartă cu sine viziunea altor lumi, satanic și inocent îmbogățește dintr-o dată literatura franceză cu o operă pe cât de complexă pe atât de singulară, care depășește în semnificații tot ce s-a scris până la el și după aceea. La rândul său, Paul Claudel se întreabă : „Este un fapt comun a vedea un copil de 16 ani înzestrat cu facultățile de expresie ale unui om de geniu? — Cum poate fi numit un eveniment atât de straniu?”.

Încercând un avertisment în legătură cu spiritul cărții sale, Jean-Marie Carré (11) apelează la efectele retorice ale întrebărilor: „ (...) Ce să spui despre viața sa? Există vreuna mai emoționantă, mai enigmatică? Câte nu s-au scris despre el, despre caracterul și destinul său? Vine din partea cerului sau din infern? Este un ales sau undamnat? Înger sau demon, ce este? — probabil și nul și celălalt?”

Emoția estetică pe care o trăiește cititorul lui Rimbaud este tulbure și tulburătoare în același timp. Un sentiment ambiguu în care se amestecă în același timp solidarizarea cu personajul tragic, fascinația expresiei și respingerea unora dintre viziuni intervine, activ, în construirea acestui „obiect estetic”. Dar dincolo de disconfortul existențial care transpare

printre rânduri rămân frumusețea și „neașteptatul” formei, care se răsfrânge, eliberatoare și luminoasă și asupra cititorului, cum se va fi răsfrânt în mintea scriitorului în momentul aflării expresiei adecvate: „În orice seară, de pildă, s-ar afla turistul naiv, retras din erorile noastre economice, mâna unui maestru însuflețește clavecinul câmpiei; joc de cărți în adâncurile eleșteului: oglinda evocatoare de regine și de favorite; iată sfintele, vălurile, și feciorii armoniei și cromatismele deasupra unui asfințit (...) răzvrătirile de odinioară forfotesc în mijlocul ceresului Imperiu; prin scări și jilțuri Africa și Occidenturile fi-vor clădite îndată. Apoi, un balet al mărilor și nopților cunoscute, o chimie fără preț și niște melodii imposibile. Aceeași magie burgheză în toate punctele unde poștalionul ne va lăsa. Cel mai elementar fizician își dă seama că este cu neputință să se supună acestei atmosfere personale, negură de remușcări metafizice, a cărei constatare închipuie de pe acum o mahnire (...) sortit este fapturii chibzuite să le supravegheze. Totuși nu vor avea loc surprinzătoare urmări de legendă” („*Seară istorică*”, 9, pp. 187–188).

Pentru exprimarea experienței religioase teologul sau filosoful religiilor apelează la simboluri consacrate, dar pentru ascet, care trăiește direct această experiență în multe cazuri și simbolurile sunt o „fază depășită”. Pentru a exprima experiența artistică pe care o trăiește investind lucrurile simbolic, artistul apelează la simboluri personale. Ce altceva este experiența artistică, decât o nevoie de comunicare originală a unor adevăruri esențiale? O nevoie pusă în practică cu meșteșug și talent.

De aceea, experiența estetică are o funcție „prin excelență socială”, după cum arăta Hans Robert Jauss, prin aceea că “arta nu reprezintă o instituție impusă, că adevărul ei nu poate fi combătut prin dogme și nici «falsificat» prin logică” (12, p. 39), prin „șansa emancipatoare a insubordonării sale funciare” prin care se explică uneori chiar „interesul instanțelor puterii pentru aservirea forței sale de seducție și sublimare”, prin aceea că „ea a corespuns unei cerințe pe care doar caracterul ludic al experienței estetice a putut-o îndeplini” (12, p. 39).

Acesta este, în mare parte, și punctul de vedere apărut de Luc Ferry (13) care retrasează marile momente conceptuale ale unei istorii a subiectivității moderne sau a individualismului democratic. Ancheta asupra criteriilor frumosului și ale gustului pune problema modernității în general: „cum poate fi fundamentată obiectivitatea pe subiectivitate, transcendența pe imanență? În alți termeni: cum să gândim legătura (socială bineînțeles, dar nu numai) într-o societate care pretinde că pleacă de la indivizi pentru a reconstitui colectivul?” (13, p. 41).

Frumosul este lucrul care ne unește cel mai lesne și în modul cel mai misterios („Sfânt este ceea ce leagă multe suflete unul de altul”, spunea Goethe), iar contemporanul Luc Ferry accentuează: „Contrar așteptărilor, consensul în jurul marilor opere de artă este la fel de puternic ca în orice alt domeniu. Nu există mai puțin acord în privința măreției lui Bach sau a lui Shakespeare, decât în privința fizicii lui Einstein” (13, p. 41).

Cu alte cuvinte, cu toate că istoria esteticii (corespunzătoare momentelor gândirii moderne) restituie diversitatea, multiplicitatea, diferența, statutul subiectului după „moartea omului”, după multiplele deconstrucții ale subiectivității metafizice, postulând interpretarea mai presus de fapte și punctele de vedere singulare în defavoarea adevărului unic, ea ne revelează în același timp și secretul „profan” al păstrării „unității omului”. În era

„postavangardei” după Luc Ferry „inovația a încetat de a mai fi regula de aur și întoarcerea la tradițiile pierdute primește o anumită legitimitate. În paralel, realul nu mai este definit ca haos, sfărâmat, disarmonie sau disonanță: literatura reînnoadă progresiv cu gustul povestirii, al personajelor „adevărate”, pictura nu mai exclude figurația, adesea proscrisă la sfârșitul anilor '60 și muzica savantă abandonează formulele cele mai extreme ale serialismului anilor '50. Rațiunile acestei noi răsturnări (istoria artei este făcută din paradoxuri) sunt profunde: „ele angajează fără nici o îndoială o nouă figură a subiectului a raportului său cu lumea — a acestei lumi căreia i s-a sugerat că retragerea ar putea fi azi caracteristica ei cea mai interesantă” (13, p. 49).

În acest caz, sugestii despre o experiență estetică foarte îndepărtată de aceea religioasă (ca suport), dar foarte apropiată (ca ideal și atitudine) ne pot veni și din domenii „frivole”, ca acela al parfumurilor. Acesta este un domeniu care oferă posibilitatea de a te apropia de „altceva” rămânând în lumea simțurilor.

Experiența estetică are finalitate, dar nu are scop (dezinteresul față de extraestetic). Declarația unui creator de parfumuri ascultată la un post de radio (R.F.I.) ilustrează această distincție. Creatorul de parfumuri afirma că trăiește ca un ascet (hrănindu-se cu lapte de mentă, lapte dulce cu migdale și fursecuri cu ierburi), în casa lui de la Marakesh, pe care a conceput-o pentru a sluji un ideal de frumusețe și mai puțin dintr-o dorință personală. Acest ideal poate fi slujit cultivând tuberoze (parfumul la modă în 1999) și captând cu ajutorul aparatelor electrice acel parfum care se revărsă apoi în „dăra pe care o lasă aceea care îl poartă”.

Maurice Cognac descoperă sugestii estetice (într-o finalitate de ordin spiritual) și în duhul parfumurilor din Biblie: „Parfumurile sunt obiectul de predilecție al mirosului. În lumea orientală, ele ocupă un loc de seamă. (...) Din vechea rădăcină din care s-a format cuvântul Ruah, tradus în general prin suflu, a apărut și termenul reah: spațiul parfumat, parfumul. Cântarea cântărilor este cartea parfumurilor. Miresmele umplu spațiul poemului pentru a dezvălui, dincolo de farmecul senzual, prezența unui spirit care dă o altă dimensiune iubirii (...). (Ea) apare ca o grădină a iubirii, o viziune profetică a Edenului regăsit. Parfumul unei iubiri luminate înlocuiește mirosul otrăvit al fructului oprit. (...) Fumul parfumat care se înalță către Domnul are menirea de a-l împăca, pe când tămâia, parfum foarte prețios, este arsă în cazuri speciale, fiind considerată chintesența oricărei jertfe. (...) Parfumul (reah) este reprezentat deci ca o consfințire a spațiului capabil să primească prezența activă a Domnului (ruah)” (14, pp. 76–77).

Contactul cu aerul parfumat generează experiențe estetice sau/și religioase în orice timp și în orice loc, exprimând o atitudine simbolică față de existență. Indiferent de context, acestea decupează un spațiu și un timp din cotidian, stabilind o „comunicare verticală” (Marcel Detienne): „Un mit al tămâiei ne permite să desprindem o primă semnificație a aromelor în plan cultural. (...) Soarele stropește trupul Leucothoei cu un nectar înmiresmat, făgăduindu-i astfel: «Ajungeve-i totuși în înaltul cerului»”. Din trupul topit se ridică o mireasmă și o mlădiță de tămâie și astfel „supliciu impus de un tată unei fiice seduse pe care voiește să o despartă de iubitul ei și să o fixeze în poziția cea mai depărtată de Soare în corespunde metamorfoza unui corp sortit putreziciunii în contrariul acesteia, o plantă aromatică, al cărei produs, născut din Soare și menit să-l întâlnească din nou îngăduie unui

îndrăgostit și iubitei sale să se regăsească, mai strâns uniți ca înainte. De acum încolo aromatele — în cazul de față tămâia — sunt investite cu privilegiul de a face conjuncția între Jos și Sus” (15).

Astfel cercetarea fenomenologică a experienței estetice poate ajunge la concluzia că „esențele se dezvăluie în istorie” așa cum a făcut-o Mikel Dufrenne care se întreabă totodată: „*Experiența estetică prin care socotim că descoperim arta* (s.m.) nu este cumva actul artei în noi și efectul unei inspirații paralele aceleia care stăpânește artistul?” (16, pp. 31–32).

Dincolo de această întrebare majoră „A da formă estetică pasiunilor noastre înseamnă a le transforma într-o stare liberă și activă” (17), ceea ce înseamnă un alt mod de a exprima înțelegerea artei ca joc. Căci, reciproc, “jocul uman își atinge veritabila sa împlinire” devenind artă (18, p. 37). Iar aceste exemple arată că intensitatea unei experiențe estetice atunci când atinge punctul identificării între obiectul contemplat și subiectul contemplator privește direct statutul de ființă liberă al acestuia din urmă, statut la care principiul estetic al democratizării gustului prin acceptarea diferențelor emoționale dar și a unei unități a speciei și-a adus o importantă contribuție.

Referințe bibliografice

1. Wladislaw Tatarkiewicz, *Istoria celor șase noțiuni*, București, Ed. Meridiane, 1984.
2. Tudor Vianu, *Introducere la teoria valorilor*, Opere 8, București, Ed. Minerva, 1979.
3. Roman Ingarden, *Studii de estetică*, București, Ed. Univers, 1978.
4. Colin Leath, “The Aesthetic Experience.” *Philosophy* 445, November 27, 1996. Shared by: [Edgar Castañeda Huitrón](http://www.slashdocs.com/mxvwyz/colin-leath-the-aesthetic-experience.html), Date: 2010-11-17 00:08:30. Source: Scribd. <http://www.slashdocs.com/mxvwyz/colin-leath-the-aesthetic-experience.html>
5. Dewitt H. Parker, “Chapter IV – The Analysis of the Aesthetic Experience: The Elements of the Experience”. In *The principles of Aesthetics*, e-book, 2003. Accessed November 2003. <http://www.authorama.com/principles-of-aesthetics-5.html>
6. Sobodan. Markovic, “Components of aesthetic experience: aesthetic fascination, aesthetic appraisal, and aesthetic emotion”. *i-Perception* (2012) volume 3, 1. <http://i-perception.perceptionweb.com/fulltext/i03/i0450aap.pdf>
7. Nikolai Berdiaev, *Sensul creației*, București, Humanitas, 1994.
8. Benjamin Fundoianu, *Rimbaud golanul în Imagini și cărți*, București, Ed. Minerva, 1980.
9. Arthur Rimbaud, „Deliruri” în *Scrieri alese*, Tălmăciri de Petre Solomon și N. Argintescu-Amza, București, EPLU, 1968.
10. George Hanganu, *L’Univers poethique d’Arthur Rimbaud*, Tipografia Minerva, Brașov, f.a.
11. Jean-Marie Carré, *La vie antentureuse de Jean-Arthur Rimbaud*, Paris, Librairie Plon, 1926.
12. Hans Robert Jauss, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, București, 1983, traducere și prefață de Andrei Corbea.

13. Luc Ferry, *Homo Aestheticus à l'âge démocratique*, Paris, Ed. Grasset et Fasquelle, 1990.
14. Maurice Cogagnac, *Duhul parfumurilor în Simbolurile biblice*, București, Humanitas, 1997.
15. Marcel Detienne, *Grădinile lui Adonis. Mitologia aromatelor în Grecia*, trad. de Dana Bercea și Radu Bercea, Ed. Symposion, 1997 11
16. Mikel Dufrenne, *Fenomenologia experienței estetice*, București, Ed. Meridiane, vol. I, 1976.
17. Ernst Cassirer, *Essai sur l'homme*, Paris, Les Éditions du Minuit, 1975.
18. Hans Georg Gadamer, *Vérité et méthode, Les grandes lignes d'une herméneutique philosophique*, Ed. du Seuil, 1976